

УДК 327.83

ДІЯЛЬНІСТЬ РОСІЙСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ В СМИСЛОВОМУ ВИМІРІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО МІЖДЕРЖАВНОГО КОНФЛІКТУ

Ольга Васильченко

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
Інститут міжнародних відносин
вул. Мельникова, 36/1, 04119, м. Київ, Україна*

Окреслено роль і місце Російської православної церкви в контексті смислового виміру російсько-українського міждержавного конфлікту. Охарактеризовано систему смислів, що лежить в основі нарратива Російської православної церкви щодо вказаного конфлікту, а також її ключові нормативно-ідейні витоки. Надані пропозиції щодо можливого використання Україною смислових параметрів релігійного дискурсу Російської православної церкви у відносинах із Російською Федерацією.

Ключові слова: релігійний дискурс, Російська православна церква, смислова війна, Російська Федерація, Україна, міжнародний конфлікт.

Вивчаючи природу будь-яких соціальних – і особливо міжнародних – конфліктів і шляхів їх врегулювання, необхідно враховувати те, що вони завжди існують у фізичному, інформаційному та когнітивному вимірах [1]. Останнє ж мотивує нас працювати зі специфічними системами культурних і смислових кодів, якими керуються сторони конфлікту. Оскільки лише завдяки розумінню та вдалому використанню згаданої «смислової мови» соціальних взаємодій можна ефективно оцінити «реальність» політичної поведінки сторін і реалізовувати в ній сутнісні трансформації.

Саме тому метою статті є характеристика діяльності Російської православної церкви (далі – РПЦ) у смисловому вимірі російсько-українського міждержавного конфлікту.

Теоретичну частину джерельної бази даної роботи становлять праці, присвячені дискурсу-аналізу, ролі релігійного чинника у світовій політиці, а також політичній семіотичі, авторства К. Воннер, А. Курановіч, Є. Кожемякіна, Н. Петро, С. Поцелуєва, В. Бочарова, К. Бобирєвої, К. Чумакової, В. Карасика, О. Шейгал, Г. Почепцова, О. Коппель, О. Пархомчук, С. Ямін, А. Легуцької, Е. Вілсона й ін. Водночас автор послуговувався концептуальними здобутками зі сфери когнітивного аналізу релігійного дискурсу Дж. Лакоффа, К. Холбрук, К. Ізума, Ч. Дебліка, Д. Фесслера, М. Якобоні й ін. Приклади зі сфери соціальної дійсності автор використав із нормативно-правової бази Російської Федерації (далі – РФ), а також безпосередньо з офіційних інформаційних ресурсів РПЦ.

Варто погодитися з тим, що ключовим завданням політичної взаємодії є осмислення та переосмислення образів, а також характерна трансформація буття, що забезпечує втілення цілеспрямованого розповсюдження навіть не стільки образів, скільки смислів життя [2].

Саме тому *смисловий вимір* автор розуміє як сукупність смислів та інтерпретацій, якими керуються політичні актори, наділяючи ними явища та процеси об'єктивної дійсності в межах своїх дискурсивних практик, виражених в інформаційно-психологічних інструментах як ключових елементах соціальної та, зокрема, міжнародно-політичної комунікації. На цьому тлі варто також доповнити думку В. Бочарова, що не тільки політичні

еліти, але й будь-які політичні агенти постають в політичному полі саме у формі образів, а тому їх можна вивчати як знак або цілу знакову структуру – тобто текст [3, с. 69]. Саме таке розуміння проблеми й пріоритезує наразі вагомість смислової основи будь-якого політичного дискурсу.

Навіть більше, якщо ми звертаємо увагу безпосередньо на дискурсивні практики РПЦ як релігійного актора, то маємо з необхідністю виокремлювати й параметри її релігійного дискурсу, що регулює внутрішнє світосприйняття відповідних цільових аудиторій на індивідуальному, груповому та надгруповому рівнях. Засоби масової комунікації стають у такому разі особливим провідником релігійного дискурсу. Що також допомагає ефективніше конструювати потрібні образи та смисли репрезентацій учасників світової політики. На думку К. Чумакової, саме в масштабах простору масових комунікацій релігія трансформується в певний суспільний продукт, який поширюється та закріплюється у свідомості людей завдяки релігійному дискурсу [4]. Саме тому було обрано для вивчення велику низку матеріалів Архієрейського Собору РПЦ, що проходив із 29 листопада по 2 грудня 2017 р. в храмі Христа Спасителя в Москві.

У контексті ж дослідження діяльності РПЦ у смисловому вимірі російсько-українського міждержавного конфлікту автор розцінює такі елементи – виражені також і в сукупності текстів, пов'язаних з Архієрейським Собором 2017 р., – як ключові для її розуміння:

– смислова матриця мікронаратива РПЦ щодо анексії Криму;

– смислова матриця мікронаратива РПЦ щодо подій на сході України;

– смислова матриця мікронаратива РПЦ стосовно Української православної церкви Київського патріархату (далі – УПЦ КП) та Української православної церкви Московського патріархату (далі – УПЦ МП);

– смислова матриця самопозиціонування РПЦ як світового релігійного актора.

Виокремлення ж терміна «смислова матриця», що являє собою взаємопов'язану сукупність смислів, якими наділяються окремі події або явища, наразі здійснене через необхідність підкреслити вагомість іншого феномена, а саме *смислової війни*. Остання, на думку Г. Почепцова, напряму стосується боротьби за переосмислення фактів на користь інтерпретаторів, інакше кажучи – концептуального перекладу соціальної дійсності [1, с. 23]. Таке розуміння приводить нас до гіпотези, згідно з якою діяльність РПЦ у смисловому вимірі російсько-українського міждержавного конфлікту інакше можна назвати саме війною смисловою. Причина ж полягає в тому, що в межах дискурсивних практик вказаного релігійного актора відбувається цілеспрямоване перекодування, реінтерпретація подій в Україні на користь нинішнім національним інтересам РФ.

Цікавим з погляду сучасної інформаційної та смислової політики РПЦ аспектом можна вважати усвідомлення, що зростає, даною релігійною організацією необхідності активної діяльності в соціальних мережах. Так, у своєму виступі на відкритті Архієрейського Собору 2017 р. Патріарх Московський і всієї Русі Кирило наголосив на неефективності нинішньої присутності РПЦ у таких засобах масової комунікації, хоча важливість даного напряму вже артикулювалася постановами Архієрейських Соборів 2013 та 2016 рр. Знаковим у даному кейсі є також те, що соціальні мережі Патріарх визнав «такою ж реальністю нашого часу, як телебачення або радіо» [5]. Саме тому, на його думку, помилково було б відмовлятися від такої «реальності». Останнє безпосередньо відображає еволюцію в підходах РПЦ до впровадження власного дискурсу, оскільки відбувається офіційна актуалізація роботи зі смислами саме у віртуальній сфері через новітні канали комунікації. Однак для більш повного розуміння природи РПЦ як соціально-політичного агента та її можливості впливу на смисловий вимір російсько-українського міждер-

жавного конфлікту варто також визначити місце даної релігійної організації в нормативно-концептуальній системі координат РФ. Оскільки автор вже попередньо звертався до вивчення даної проблематики [6], наразі лише коротко окреслимо найбільш цікаві для даного дослідження нормативні положення.

Так, згідно з Федеральним законом РФ «Про свободу совісті та релігійні організації», російські посадові особи органів державної влади, інших державних органів і органів місцевого самоврядування, а також військовослужбовці не мають права використовувати своє службове положення для формування того чи іншого ставлення до релігії.

Концепція зовнішньої політики РФ від 12 лютого 2013 р. пропонує ще один вельми цікавий структурно-смісловий зв'язок між інститутом держави та РПЦ як релігійною організацією. Так, у згаданій Концепції визначається, що РФ як багатонаціональна та багато-конфесійна держава з багатовіковим досвідом гармонічного співіснування представників різних народів, етнічних груп і конфесій безпосередньо сприяє діалогу та партнерству між культурами, релігіями та цивілізаціями і в цьому активно взаємодіє із РПЦ [6].

До основних же ідейних витоків наявного сьогодні зв'язку між РПЦ та державою в РФ можна віднести такі глибинні тренди. По-перше, це антиноміанізм як система поглядів, що дозволяє заперечувати виключну обов'язковість законів Біблії для віруючих християн. Останнє ж, у свою чергу, історично еволюціонувало в скептицизм щодо чинних норм права з боку росіян. По-друге, маємо звертати увагу на притаманний російській колективній свідомості холізм, який виражається в постійному пошуку так званої «надідеї» [7]. Із цього, по-третє, виходить сакралізація влади як особливий прояв холізму, коли агентськими повноваженнями у втіленні колективної надідеї наділяються саме представники державної влади. На більш глобальному рівні попередні два тренди російської колективної свідомості консолідувалися в специфічну форму месіанства, вираженого в переконаності щодо «виключної ролі» Росії у світовій історії. Сьогодні ж особливо актуальним проявом зазначеного месіанства є антизахідництво, тобто протиставлення основних параметрів смислової сфери та соціальної дійсності РФ країнам Заходу, зокрема й Сполученим Штатам Америки (далі – США) [7].

Ще одним цікавим свідченням синтезу політичного та релігійного дискурсів у РФ є присутність 1 грудня 2017 р. на згаданому Архієрейському Соборі президента РФ В. Путіна [8]. Останній у своєму виступі виокремив декілька важливих, з погляду російської смислової політики, аспектів. **По-перше**, відновлення патріаршества в 1917 р. В. Путін назвав визначальним моментом у житті РПЦ, та й власне російського народу й держави. **По-друге**, у зазначеній промові російського президента було виділено внесок РПЦ у консолідацію міжнародного та міжрелігійного миру, що вдало корелює з положеннями Концепції зовнішньої політики РФ. Також звертає на себе увагу висловлена В. Путіним думка стосовно того, що нехай суспільство і має пам'ятати уроки минулого, та для впевненого й гармонійного розвитку важливим є відновлення єдності його історії, тобто – що найголовніше – потреба «заліковувати рани, позбуватися розломів і нетерпимості, що дісталися <...> від попередніх епох». **По-третє**, президентом РФ було проголошене переконання, що коли цивілізація втратить свої «духовні та гуманістичні начала» [8], то це обернеться суттєвими ризиками для майбутнього розвитку всього людства. Прикладами початку такого занепаду в багатьох країнах – що, з огляду на сьогоднішні концептуальні засади зовнішньої політики РФ, призводить до втрати повноцінної суб'єктності, – визначаються розмивання традиційних цінностей, деградація інституту сім'ї, відчуження людей у суспільстві тощо. На захисті ж зазначених основоположних смислових параметрів, на думку В. Путіна, й стоїть РПЦ і низка інших релігійних організацій РФ.

Здійснивши характеристику нормативно-концептуальної основи діяльності РПЦ у смисловому вимірі російсько-українського міждержавного конфлікту, наразі безпосередньо розглянемо особливості останньої відповідно до виокремлених раніше ключових векторів.

Так, *смислову матрицю РПЦ стосовно анексії Криму* можна зрозуміти вже з текстів Священного Синоду РПЦ від 19 березня 2014 р. У них, **по-перше**, підкреслюється, що Крим як був, так і залишається невід'ємною частиною сфери опікування РПЦ. **По-друге**, даним релігійним актором було здійснено заклик до молитви за недопущення пролиття «братньої крові» в «переломний момент в історії Криму» [9]. **По-третє**, було знову наголошено на тому, що між «братніми народами» РФ і України не повинно існувати питань, що вирішувалися б проти волі населення силою зброї. Отже, у даній сукупності смислів консолідується фактичне мовчазне прийняття анексії Криму.

Говорячи ж про *смислову матрицю мікронаратива РПЦ щодо подій на сході України*, одразу ж варто зазначити, що в проголошеній 29 листопада 2017 р. доповіді Патріарха Кирила на відкритті Архієрейського Собору 2017 р. вказані події називаються «**кривавим поділом на території України**» [10].

Що характерно, проблематику «українського питання» у своїх мікронаративах РПЦ активізує й у взаємодії із представниками інших світових релігійних акторів. Так, 21 листопада 2017 р. під час зустрічі Патріарха Кирила із главою Англійського співтовариства Архiepіскопом Кентерберійським Дж. Уелбі глава РПЦ «поділився <...> боєм у зв'язку з тим, що відбувається в релігійному житті України» [11]. Патріарх Кирило зазначив, що є сили, які намагаються перевести «**глибокий громадянський конфлікт**» в Україні також і в релігійну сферу. Говорячи про загрозу глибокого релігійного конфлікту, Предстоятель РПЦ засвідчив «з повною відповідальністю» грубе порушення прав людини й релігійної свободи в Україні. Останнє він, зокрема, пов'язує із захопленням храмів «канонічної Православної церкви», проти якої до того ж використовується «**абсолютно несамовита**» пропаганда, оскільки все вказує на те, що українська влада прагне розділити народ ще й за релігійною ознакою [11]. Згадуючи, найімовірніше, законопроекти Верховної Ради України № 4128, № 4511 та № 5309, патріарх Кирило тим самим скаржився представникові Англійської церкви на діяльність українських «**радикальних націоналістичних депутатів**», що намагаються завдяки дискримінаційному законодавству легалізувати захоплення храмів УПЦ МП [11].

Смислова матриця мікронаратива РПЦ стосовно УПЦ КП, попри наявне невизнання Московським Патріархатом останньої, водночас під час Архієрейського Собору 2017 р. набула нових параметрів. І пов'язане це, передусім, зі зверненням Патріарха Київського і всієї Руси-України Філарета (який в усіх поточних текстах РПЦ вказується як «**колишній**») до Патріарха Кирила та єпископату РПЦ від 16 листопада 2017 р. [12], що стало одним із предметів обговорення згаданого Архієрейського Собору.

За словами В. Соколова, помічника керівника Синодального відділу РПЦ по взаємодії зі збройними силами, учасники Архієрейського Собору у зверненні Патріарха Філарета побачили знак суттєвих майбутніх змін у політичній ситуації в Україні [13]. Проте однозначно зрозуміти сприйняття сторонами ролі згаданого послання стає складніше через невідповідність їхніх інтерпретацій. Так, наприклад, архієпископ Є. Зоря, прес-секретар УПЦ КП, вказує на неправильне тлумачення звернення Філарета російською стороною, оскільки, за його словами, у ньому не було жодного слова про об'єднання церков чи покаєння та повернення до складу РПЦ. Натомість, за твердженням Є. Зорі, єдиний діалог, який патріарх УПЦ КП готовий вести із РПЦ, стосується визнання автокефалії Української

церкви [14]. До цього, звісно, також варто додати основний, на думку автора, смисловий компонент заклику Патріарха Філарета до відновлення євхаристичного та молитовного спілкування між християнами України та РФ і примирення між народами, що закінчується такими словами: *«Прошу прощення во всем, чем согрешил словом, делом и всеми моими чувствами, и так же от сердца искренне прощаю всем»* [12]. У своєму ж рішенні щодо зазначеного звернення [14] Архієрейський Собор, використовуючи, за словами відомого когнітолога Дж. Лакоффа, фрейм «суворого батька» [15], висловив задоволення посланням як кроком до **«подолання церковного розколу»** та створив комісію для подальших переговорів із тими, «хто відмежувалися від церковного спілкування». Хоча й основний сенс звернення Патріарха Філарета стосувався саме використання релігійного дискурсу сторін для якнайшвидшого **примирення**.

Смислова матриця мікронаратива РПЦ стосовно УПЦ МП є виключно позитивною та спрямованою на виокремлення зусиль УПЦ МП щодо миротворчої діяльності в межах російсько-українського міждержавного конфлікту. Ще в жовтні 2015 р. очільник Відділу зовнішніх церковних зв'язків РПЦ митрополит Іларіон так виокремив розуміння розстановки сил у контексті вказаного міжнародного конфлікту. Він зазначив, що УПЦ МП є єдиною суспільною силою, яка має реальний миротворчий потенціал по всій території країни. І цей потенціал вдається реалізувати, наприклад, під час звільнення полонених (зокрема й священнослужителів інших конфесій), для доставки великих партій гуманітарної допомоги у важкодоступні, прифронтові райони конфлікту [16]. До того ж у межах даного мікронаратива РПЦ останні 3,5 роки УПЦ МП на фоні знецінення й осуду («так званої» в російському релігійному дискурсі) УПЦ КП неодноразово отримувала високі відгуки стосовно її миротворчих зусиль, відданості справі та патріотизму [17], що можна позначити як керування героїкою з боку РПЦ у межах смислового виміру російсько-українського міждержавного конфлікту.

Що ж до смислової матриці самопозиціонування РПЦ як світового релігійного актора, то, окрім зазначених вище положень сучасного російського законодавства, варто згадати ще й те, що у своєму вступному слові на Архієрейському Соборі 2017 р. Патріарх Кирило зауважив: «Церква не є нейтральною щодо явищ суспільного життя». Саме тому за необхідності вона нагадує людям про те, що такі явища розходяться із благословенним Богом шляхом. І для правильного сприйняття цільовою аудиторією Істини, яку транслює РПЦ, останній необхідно обирати **правильні тон і слова** [18]. Така позиція додатково підкреслює важливість для РПЦ передачі правильного смислового складника для здійснення якомога більшого цільового впливу.

До того ж РПЦ, оскільки вона фактично охоплює народи РФ і України, відчуваючи пастирську відповідальність, ще з березня 2014 р. декларує, що вона готова зробити все належне для відновлення братських, добросусідських, сповнених взаємної поваги відносин між РФ і Україною [9].

Заключним моментом, вартим уваги в контексті даного дослідження, є книга Патріарха Кирила під назвою «Про смисли» (рос. «О смыслах») від 2017 р. Книга розрахована на максимально широке коло читачів і являє собою сукупність виступів і висловлювань Предстоятеля РПЦ, які мають на меті задати смислові орієнтири щодо багатьох аспектів як церковної, так і світської сфери життєдіяльності суспільства. Характерними в контексті смислового виміру російсько-українського міждержавного конфлікту є декілька речей. **По-перше**, «Про смисли» в першій же статті відзначається глибоким релятивізмом у розумінні істинності так званої людської правди, стверджуючи, що абсолютна правда є лише в Законі Божому. У політологічному ж прочитанні таке положення дає підстави для бага-

товаріантною міфотворчості та використання постправди й інших інструментів конструювання соціально-політичної дійсності, керуючись тлумаченням релігійних догм. **По-друге**, неодноразово в згаданій праці здійснено наголос на архетипі могутнього та добродісного батька-правителя, який у складні для країни часи змушений приймати компромісні та часом неприємні для більшої частини суспільства рішення, аби досягнути довгострокових переваг (зокрема, вираженого на прикладі князя Володимира, О. Невського, а також у характеристиці Святої Русі та «Вітчизняної війни 1812 р.»). **По-третє**, звертаючись до історичний подій періоду Київської Русі, остання позначається як «Вітчизна», а Київ називається її столицею, що на смислому рівні розставляє відповідні політичні акценти в сприйнятті цільової аудиторії. Що, у свою чергу, дає додаткові підстави говорити про значну роль РПЦ у смислому вимірі російсько-українського міждержавного конфлікту, оскільки й завдяки таким інструментам, як згадана книга Патріарха Московського, відбувається інтерпретація та реінтерпретація соціальної дійсності, разом зі створенням і розповсюдженням необхідних політичній владі РФ смислів.

Висновки.

1. РПЦ як релігійний актор є вагомим соціально-політичним агентом у контексті російсько-українського міждержавного конфлікту, зокрема, через свою виняткову спроможність створювати, ефективно розповсюджувати та вносити у свідомість цільових аудиторій необхідні сполучення смислів і сакральних цінностей. Останні ж, у свою чергу, детермінують сприйняття подій і явищ соціальної дійсності та є основою подальшої політичної поведінки соціальних акторів різного типу.

2. Водночас протягом 2013–2017 рр. РПЦ транслувало систему смислів, конфронтаційну картині світу, що створюється та підтримується поточним українським стратегічним наративом. Що додатково засвідчує якісну відмінність між сучасною російською й українською державами як соціальними мегапроектами.

3. Однак на кінець 2017 р. наявні деякі якісні зрушення у відносинах РПЦ і УПЦ КП, які безпосередньо стосуються смислового виміру російсько-українського міждержавного конфлікту, проявлені, зокрема, із 29 листопада по 2 грудня 2017 р. під час Архієрейського Собору в Москві. Та наразі ми все одно маємо говорити про значну асиметричність смислової політики РПЦ стосовно УПЦ КП, бо дані релігійні актори, хоча і звертаються у своїх дискурсивних практиках до однакових процесів і явищ, однак кодують їх протилежним чином. Підґрунтям чого можна вважати ті особливості зв'язку держави і РПЦ у РФ, що сформувалися історично та підтримуються у відповідних політичних і релігійному дискурсах.

4. З огляду на вищезазначене, можна сказати, що РПЦ сьогодні підтримує таку смислову матрицю, яка ускладнює швидке вироблення компромісу з українською стороною, а отже, і винайдення простих моделей узгодження інтересів сторін у смислому вимірі російсько-українського міждержавного конфлікту.

5. Проте в такій ситуації є декілька можливих варіантів використання Україною вищенаведених смислових параметрів поточного релігійного дискурсу РПЦ. **По-перше**, це продовження тональності наратива, започаткованого Патріархом Філаретом у його зверненні до Московського Патріарха Кирила від 16 листопада 2017 р. **По-друге**, донесення повідомлень щодо неприпустимості війни та необхідності якнайшвидшого примирення через велику кількість каналів розповсюдження, наповнені дієвими смислами наративи, зокрема й через залучення інших впливових світових релігійних акторів або низки релігійних організацій середнього рівня впливовості. Останнє також можна реалізувати шляхом життя спільних заходів під егідою глобальних релігійних або світських організацій.

6. Тобто сприяння тому, аби завдяки зусиллям російських і українських релігійних акторів відбувалося розповсюдження смислів прийняття та/або прощення. Також, керуючись баченням низки сучасних психологів, можна посилити використання в спільних із РПЦ дискурсивних практиках метафори сім'ї, що містить такі важливі для врегулювання соціально-політичних конфліктів смислові параметри, як підтримка, здатність почути, зрозуміти та відчувати проблеми одне одного [20]. На прикладному рівні зробити це можна через нарративні теми жертв російсько-українського міждержавного конфлікту, а також постраждалих біженців і полонених.

Конфронтаційні ж смисли закономірно призводитимуть до загострення ворожнечі та подальшої демонізації Іншого. Що, однак, жодним чином не сприятиме ефективному та швидкому врегулюванню російсько-українського міждержавного конфлікту.

Виходячи із вищенаведеного, наразі від вдалого підбору каналів і технології використання смислів українськими соціально-політичними агентами щодо РПЦ буде значною мірою залежати розвиток смислового виміру російсько-українського міждержавного конфлікту, а отже, доступні можливості врегулювання останнього.

Список використаної літератури

1. Почепцов Г. Смислові та інформаційні війни. – Інформаційне суспільство. – 2013. – № 18. – С. 21–27.
2. Мисюров Д. Символическое моделирование и общественное развитие. – Политэкс. – Выпуск 3. – 2009 г. – С. 169–184.
3. Барабанов О. Семиотика в исследованиях глобального управления. – Международные процессы. – Том 11. – Выпуск 1(32). – 2013 г. – С. 76–83.
4. Чумакова К. Религиозный дискурс в массмедиа. – Современный дискурс-анализ. – № 6. – 2012. – С. 82–91. URL: <http://discourseanalysis.org/ada6/st47.shtml>.
5. Святейший Патриарх Кирилл: миссия в социальных сетях еще не освоена в полной мере // Официальный сайт Московского Патриархата. 29 ноября 2017 г. URL: <http://www.patriarchia.ru/db/text/5073058.html>.
6. Васильченко О. Концептуальний базис використання сторонами релігійного фактора в російсько-українському міждержавному конфлікті. – Вісник Львівського університету. Серія «Міжнародні відносини». – № 41. – 2017. – С. 137–145.
7. Čuranović A. The Religious Factor in Russia's Foreign Policy. – Routledge. – 2012. – 353 p.
8. Обращение президента России В.В. Путина к участникам Архиерейского Собора Русской православной церкви // Официальный сайт Московского патриархата. URL: <http://www.patriarchia.ru/db/text/5075349.html>.
9. Журналы заседания Священного Синода от 19 марта 2014 г. // Официальный сайт Московского патриархата. 19 марта 2014 г. URL: <http://www.patriarchia.ru/db/text/3609112.html>.
10. Доклад Святейшего Патриарха Кирилла на Архиерейском Соборе Русской православной церкви (29 ноября — 2 декабря 2017 г.) // Официальный сайт Московского патриархата. 30 ноября 2017 г. URL: <http://www.patriarchia.ru/db/text/5072994.html>.
11. Предстоятель Русской православной церкви встретился с Архиепископом Кентерберийским Джастином Уэлби // Официальный сайт Московского Патриархата. URL: <http://www.patriarchia.ru/db/text/5067424.html>.
12. Обнародовано письмо Филарета на имя Кирилла. – Украинская правда. 30 ноября 2017 г. URL: <http://www.pravda.com.ua/rus/news/2017/11/30/7163886/>.
13. РПЦ объяснила письмо патриарха Филарета изменениями политики Украины // Lenta.ru. 1 декабря 2017 г. URL: <https://lenta.ru/news/2017/12/01/filaret>.

14. Об обращении бывшего митрополита Киевского и всея Украины Филарета: Определение Освященного Архиерейского Собора Русской православной церкви // Официальный сайт Московского патриархата. – 30 ноября 2017 г. URL: <http://www.patriarchia.ru/db/text/5074551.html>.
15. Lakoff G. *The Political Mind: Why You Can't Understand 21st-Century Politics With an 18th-century Brain*. – NY: Penguin Group, 2008. – 304 p.
16. Разжигание межконфессионального конфликта на Украине может обернуться катастрофой для всей Европы, заявляют в Русской церкви. – Интерфакс. – 29 октября 2015 г. URL: <http://www.interfax-religion.ru/?act=news&div=60743>.
17. Святейший Патриарх Кирилл: В миротворческом подвиге Украинской Православной Церкви проявляется ее подлинный патриотизм // Официальный сайт Московского патриархата. – 29 ноября 2017 г. URL: <http://www.patriarchia.ru/db/text/5073157.html>.
18. Святейший Патриарх Кирилл: Следует обличать грех, но не унижать человека // Официальный сайт Московского патриархата. – 29 ноября 2017 г. URL: <http://www.patriarchia.ru/db/text/5073035.html>.
19. В Издательстве Московской Патриархии вышла в свет книга Святейшего Патриарха Кирилла «О смыслах» // Официальный сайт Московского Патриархата. URL: <http://www.patriarchia.ru/db/text/5075531.html>.
20. Shapiro A. *Psychology and the Current Russian-Ukrainian Crisis*. – Agora. – № 15. – 2015. – С. 81–85.

ACTIVITY OF THE RUSSIAN ORTHODOX CHURCH WITHIN THE SEMANTIC DIMENSION OF THE RUSSIA-UKRAINE INTERNATIONAL CONFLICT

Olga Vasylchenko

*Kyiv National Taras Shevchenko University,
Institute of International Relations
Melnikova str., 36/1, 04119, Kyiv, Ukraine*

The article defines both role and place of the Russian Orthodox Church (ROC) within the semantic dimension of the Russia-Ukraine international conflict. It also characterizes the semantic system at the heart of the narrative of the ROC regarding the abovementioned conflict, as well as its key normative and ideological origins. Additionally, there were made some proposals for Ukraine, regarding implementation of semantic features of the ROC religious discourse, in its relations with the Russian Federation.

Key words: religious discourse, Russian Orthodox Church, semantic war, Russian Federation, Ukraine, international conflict.